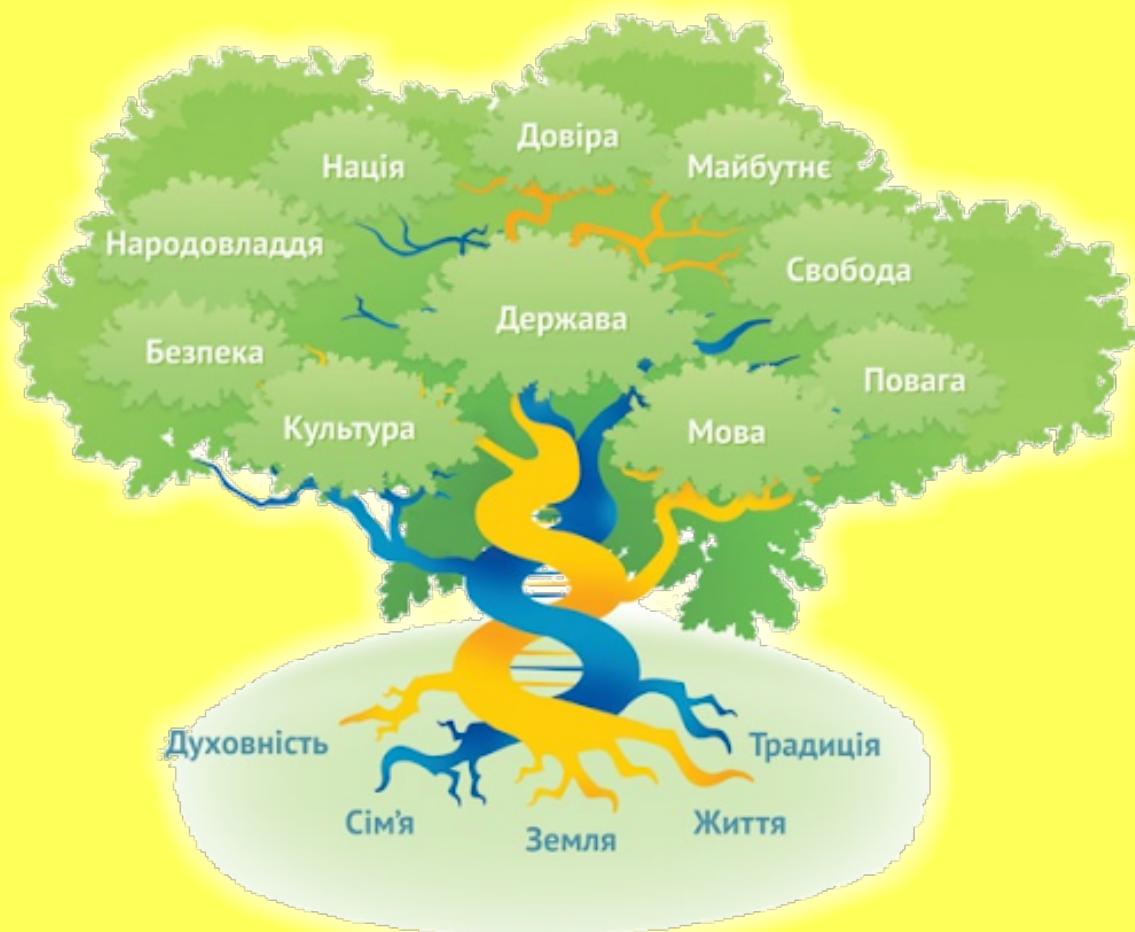

Тернопільський обласний
комунальний інститут післядипломної
педагогічної освіти

ЦІННОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ХАРТІЇ ВІЛЬНОЇ ЛЮДИНИ ЯК ОРІЄНТИРИ ОСВІТНЬОГО ЗАКЛАДУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Тернопіль – 2022

**ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ
КОМУНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ**

**ЦІННОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ХАРТІЇ ВІЛЬНОЇ
ЛЮДИНИ ЯК ОРІЄНТИРИ ОСВІТНЬОГО
ЗАКЛАДУ В УМОВАХ ВІЙНИ
(ЗА ПІДСУМКАМИ РОБОТИ КРУГЛОГО СТОЛУ)**

(Офлайн-онлайн режим)

18 квітня 2022 р.

Тернопіль

Цінності Української Хартії вільної людини як орієнтири освітнього закладу в умовах війни (за підсумками роботи круглого столу); 18 квітня 2022 р. / Редколегія: О. М. Петровський, В. С. Мисик, І. М. Вітенко, О. І. Когут, Ю. Ч. Шайнюк, Т. В. Магера, Н. Б. Стрийвус, Г. І. Герасимчук. Тернопіль: ТОКІППО, 2022. 28 с.

У матеріалах роботи круглого столу «Цінності Української Хартії вільної людини як орієнтири освітнього закладу в умовах війни» розглядаються актуальні проблеми, які окреслилися у процесі формування цінностей у вчителів та учнів під час війни, визначаються першочергові завдання для методистів інституту післядипломної педагогічної освіти та шкільних педагогів щодо вирішення виявлених проблем, пропонуються кроки в напрямку побудови моделі виховного плану роботи в освітніх закладах Тернопільської області, подаються методичні рекомендації для закладів загальної середньої освіти області щодо виховання нових поколінь громадян України на основі цінностей Української Хартії вільної людини.

ЗМІСТ

Вступ.....	с. 4
Ціннісні орієнтири освітнього закладу в умовах війни у контексті Української Хартії вільної людини.....	с. 11
Методичні рекомендації для закладів загальної середньої освіти області щодо виховання нових поколінь громадян України на основі цінностей Української Хартії вільної людини (за підсумками роботи круглого столу).....	с. 26

ВСТУП

*Учимося ставати вільними людьми у вільній країні,
яку творитимемо щодня самі.*

*Ініціативна група «Першого грудня»,
автори «Української Хартії вільної людини»*

Виховання та освіта – це першооснова для будь-яких змін у нашій країні, стійкості Української держави та її сталого поступу.

Україні потрібна нова, реально інтегрована в європейський, а отже, в глобальний простір система освіти, в центрі уваги якої було б завдання розвивати вільну і мислячу людину, що прагне володіти якісними знаннями, конкурентними у світі.

У період війни, яку російська федерація розв'язала і веде проти України, виникає нагальна необхідність переосмислення зробленого і здійснення системних заходів, спрямованих на посилення виховання дітей та молоді на основі ціннісних орієнтирів і громадянської самосвідомості, на формування нового українця, що діє на основі національних та європейських цінностей.

Завдання сучасної системи виховання, які впливають із суспільних потреб сьогодення, полягають у переорієнтації учнівської та студентської молоді, педагогічних колективів на гуманізацію виховання, створення умов для цілеспрямованого систематичного розвитку людини як суб'єкта діяльності, особистості, індивідуальності.

Серед сучасних гуманістичних тенденцій функціонування системи освіти можна виділити головну – орієнтацію на духовний розвиток особистості, ствердження первинності духовних і моральних цінностей.

Найнебезпечнішим продуктом системи є людина без цінностей. Її мораль – подвійні стандарти в особистому, суспільному і державному житті. Теперішній стан країни є значною мірою наслідком діяльності цього цинічного типу людини.

Почуття патріотизму є однією з провідних цінностей, якими має оволодіти особистість. Без цього почуття її соціальне життя буде неповноцінним, оскільки вона перебуватиме поза важливими зв'язками і відносинами, які визначають її соціальну позицію, суспільно значуще функціонування, внутрішнє душевне задоволення, самооцінку, життєвий успіх. Патріотизм особистості закономірно пов'язаний з гуманізмом, соціальною справедливістю, турботою, взаємоповагою. Загалом морально невихована особистість не може бути патріотом, оскільки це почуття асоціюється з любов'ю до рідної землі, родини та народу.

Ініціативна група «Першого грудня», об'єднання моральних і духовних авторитетів нації, 8 грудня 2012 року представила Українську Хартію вільної людини – систему цінностей, які пропонуються авторами для ідентифікації сучасного українця в сучасному світі.

Автори Хартії запропонували 10 орієнтирів (цінностей) – напрямів праці та три принципи, яких слід дотримуватися кожному українцеві, щоб жити як «вільна людина у вільній країні».

Фундаментальними у Хартії є три прості думки:

1. Відповідальність за своє життя, а отже, його успіх, добробут і щастя нікому не може бути переданою. Ми самі несемо відповідальність за себе.
2. Мораль і духовні цінності не можуть бути відкладеними на завтра. Вони завжди потрібні сьогодні.
3. Ми будемо те, що уявляємо, а отже, від глибини, масштабу і творчого хисту нашої уяви залежить наше майбутнє.

Людина прагне бути вільною, бо саме свобода надає смислу, гідності та цінності людському життю. Це і є дорога до щастя, до якого ми, віруючі і невіруючі, але всі у широкому філософському сенсі Божі діти, покликані. Аби стати вільною, людині не треба проводирів. Ані найталановитіші лідери, ані інтелігенція, ані жодна соціальна група не здатні привести людину до щастя та свободи. Справжнім проводирем людини є лише особисте осмислене зусилля. А тому на сьогоднішній день надзвичайно актуальною є робота із розширення

масштабів вивчення та застосування Української Хартії вільної людини для розробки методології викладання світоглядної системи цінностей майбутнього українця у закладах загальної середньої освіти в умовах сьогодення. Вона значно підсилить ефективність впровадження Концепції Нової української школи, де пріоритетним напрямком є формування ціннісних ставлень і суджень, які служать базою для щасливого особистого життя та успішної взаємодії з суспільством. Адже, перша цінність «Бути вільною людиною» – це насамперед означає брати на себе відповідальність» перегукується з основними засадами «педагогіки партнерства», а саме з пунктом про право вибору та відповідальність за нього. Друга цінність «Бути українцем» означає усвідомлювати свою причетність до України і розвивати інтелектуальну, духовну та політичну україноцентричність..., володіти українською мовою» цілком і повністю перегукується із Концепцією розвитку громадянської освіти в Україні та документами про національно-патріотичне виховання дітей і молоді. Так само з цими положеннями перегукується і третя цінність «Бути активним громадянином» означає не усуватися від політичного життя, а робити політичний вибір, навіть обираючи між недосконалими політичними силами, втім діючи за совістю і дбаючи про зміни в житті країни. Щодо четвертої цінності «Любити» означає бажати ближньому добра, то вона відповідає ключовому принципу Нової української школи: повага до особистості, основним засадам сучасного особистісно-орієнтованого навчання та Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді, адже з тексту УХВЛ зрозуміло, що ця цінність вкладає в себе багато понять: від толерантності до вшанування історії свого народу. Також «любити» – ключова християнська цінність, яка набуває нової популярності сьогодні. П'ята цінність «Мислити» теж вміщає в собі чимало значень: подолати вузькість світогляду, не шукати простих відповідей, рухатися вперед, створювати центри сучасної культури. Погодьтеся, це можна назвати «розвитком критичного мислення», а цей постулат широко застосовується в сучасному навчальному процесі вже досить давно. Шоста цінність «Бути господарем» – це подолати рудименти

радянського мислення, коли, по суті, принижена та обкрадена людина очікує на соціальну подачку й не ставить перед собою завдання брати участь у житті громади, країни і вважається безальтернативною, адже без неї знецінюється все інше. Ця цінність напругу не перегукується з існуючими, тільки віддалено. І це необхідно виправити, адже конкретика в такій справі – головне. Сьома цінність «Бути лідером» об'єктивно ідентична із основним принципом «педагогіки партнерства» – розподілене лідерство. Цінність «Бути відкритим суспільством» теж має місце в програмі «Нової української школи» та в Концепції розвитку громадянської освіти і окреслюється як повага до особистості інших, доброзичливість і відкритість, вміння переймати досвід інших людей і інших націй. Дев'ята цінність «Бути успішною державою». В Україні має бути реалізований базовий принцип: держава не заважає своїм громадянам, створює вільні умови для тих, хто працює та захищає найбідніших як і основні концепти громадянського і національно-патріотичного виховання стверджує, що держава починається з кожного і лише від нас тут і зараз залежить майбутнє нашої країни. Ну, і остання цінність «Бути учасником демократичної спільноти народів» очевидно проводить паралелі із євроінтеграцією українського освітнього процесу.

З цією метою Тернопільським обласним комунальним інститутом післядипломної педагогічної освіти реалізується подальше впровадження обласної програми Української Хартії вільної людини в закладах загальної середньої освіти Тернопільської області на 2021-2024 роки, що є програмним продовженням втілення ідей УХВЛ в освітній процес.

Метою Програми є підвищення рівня розвитку національної культури здобувачів освіти, становлення їх позиції та успішної самореалізації у професійній діяльності й особистому житті.

Розв'язання проблеми передбачає реалізацію заходів, спрямованих на формування в молодого покоління національної громадянської ідентичності на основі цінностей Української Хартії вільної людини.

Для успішного досягнення мети Програми запропоновано такі завдання:

- управління та координація Програмою;
- розроблення та вдосконалення методик із використання УХВЛ в освітньому процесі;
- проведення інтерактивних заходів за участю педагогів щодо впровадження духовних і моральних цінностей УХВЛ у виховний процес;
- надання методичної допомоги вчителям пілотних шкіл щодо формування світоглядної культури та ціннісних орієнтирів сучасного школяра;
- апробація інноваційного освітнього експерименту регіонального рівня у закладах освіти «Впровадження Української Хартії вільної людини в освітній процес»;
- проведення щорічних науково-практичних конференцій з метою аналізу стратегії реалізації основних аспектів змісту програми;
- популяризація УХВЛ в соціальних мережах та засобах масової інформації;
- ведення моніторингу (соціологічного дослідження) ефективності впровадження програми.

Програма впроваджується шляхом реалізації таких заходів:

- створення та організація діяльності в пілотних закладах освіти області осередків (клубів) для популяризації ідей Української Хартії вільної людини;
- організація діяльності робочих груп щодо формування ціннісного профілю закладу загальної середньої освіти з використанням моделі УХВЛ;
- проведення семінарів з питань розвитку громадянського виховання школярів на засадах цінностей УХВЛ;
- проведення навчальних заходів щодо методології ведення Літопису шкільної спільноти, організації учнівських досліджень історії школи;
- організація та проведення конкурсів серед учнів і педагогів області з етично-морального та духовного виховання крізь призму цінностей Української Хартії вільної людини;
- налагодження співпраці з відомими науковцями, громадськими діячами України та країн зарубіжжя з реалізації Програми;

- проведення інтерактивних заходів із використанням експозиції «Чудотворні ікони Тернопілля» і експозиції копій картин та інших творів академіка-художника Тараса Григоровича Шевченка;

- організація інтерактивного веб-середовища на основі проекту-ініціативи «Знай наших» та матеріалів обласного архіву.

Виконання Програми дасть змогу поглибити розуміння духовних і моральних цінностей, а саме:

- утвердити переваги гідності, духовності та особистої відповідальності молодого покоління;

- формувати методологічну систему духовно-моральних цінностей для успішної самореалізації сучасного громадянина-патріота;

- розвивати критичне мислення учнів для правильного розуміння і аналізу сучасних подій;

- сформувати групу педагогічних працівників з метою впровадження системи духовних та моральних цінностей Української Хартії вільної людини;

- розвивати в сучасній молоді почуття оптимізму, вдячності, витримки та самоконтролю на основі духовних цінностей УХВЛ;

- усім ланкам освітнього процесу усвідомити пріоритетність людської гідності у дотриманні та виконанні законів через трактування духовних цінностей і принципів Української Хартії вільної людини;

- розвивати правову та духовну культуру особистості.

На сучасному етапі розвитку України, коли існує пряма загроза денационалізації, втрати державної незалежності та потрапляння у сферу впливу іншої держави, виникає нагальна необхідність переосмислення зробленого і здійснення системних заходів, спрямованих на посилення ціннісного виховання дітей та молоді – формування нового українця. Формування ціннісних орієнтирів і громадянської самосвідомості у дітей та молоді повинно здійснюватися на прикладах героїчної боротьби Українського народу за

самовизначення і творення власної держави, ідеалів свободи, хоробрості, професіоналізму ЗСУ, соборності та державності.

Одним із таких заходів було організовано і проведено працівниками Тернопільського ОКІППО у режимі відеоконференції на платформі сервісу Google Meet *круглий стіл на тему «Ціннісні орієнтири освітнього закладу в умовах війни у контексті Української Хартії вільної людини»* з метою обговорення та вироблення відповідних пропозицій щодо подальшого впровадження УХВЛ у закладах загальної середньої освіти в умовах сьогодення.

ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ ОСВІТНЬОГО ЗАКЛАДУ В УМОВАХ ВІЙНИ У КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ХАРТІЇ ВІЛЬНОЇ ЛЮДИНИ

18 квітня 2022 року працівниками Тернопільського ОКППО у режимі відеоконференції на платформі сервісу Google Meet проведено круглий стіл на тему «Ціннісні орієнтири освітнього закладу в умовах війни у контексті Української Хартії вільної людини».

Мета заходу полягала в обговоренні зазначених питань та виробленні пропозицій щодо подальшого впровадження УХВЛ у навчальних закладах в умовах сьогодення.

Участь у засіданні круглого столу взяли:

➤ **Олександр Петровський**, кандидат історичних наук, доцент, директор Тернопільського ОКППО;

➤ **Лілія Гриневич**, экс-міністр освіти України, проректор з науково-педагогічної та міжнародної діяльності Київського університету імені Бориса Грінченка;

➤ **Мирослав Маринович**, громадський діяч, віце-ректор Українського Католицького Університету;

➤ **Євген Захаров**, член Ініціативної групи «Перше грудня», голова правління Української Гельсінської спілки з прав людини;

➤ **Роман Стецишин**, кандидат юридичних наук, правовий консультант освітнього проєкту EU4Skills;

➤ **Ігор Ковалик**, голова громадської організації «Гуртом!», ініціатор та експерт реалізації обласної програми впровадження УХВЛ у Тернопільській області;

➤ **Сергій Хлебас**, член громадської організації «Гуртом!»;

➤ **Дмитро Вакуленко**, голова ради Громадської організації «Центр Гармонія»;

➤ **Анатолій Крижанівський**, директор Тернопільської Української гімназії імені І. Франка;

- **о. Іриней Ігор Гумен**, директор Бучацького ліцею ім. Св. Йосафата;
- **Тамара Огданська**, громадська діячка м. Вижниця Чернівецької області;
- **Тетяна Магера**, заступник директора з науково-педагогічної та виховної роботи ТОКІППО;
- **Світозара Хома**, методист, завідувачка центру виховної роботи, захисту прав дитини та громадянської освіти;
- **Зоряна Коротюк**, методист, завідувачка навчально-методичного центру психологічної служби і соціальної роботи ТОКІППО;
- **Наталія Стрийвус**, методист, завідувачка відділу організаційно-методичної та інформаційно-видавничої діяльності ТОКІППО.

У ролі модераторів круглого столу виступили: **Світозара Хома** та **Ігор Ковалик**.

Учасники круглого столу обговорили проблеми, які окреслилися у процесі формування цінностей у вчителів та учнів під час війни, а також визначили першочергові завдання для методистів інституту та шкільних педагогів щодо вирішення виявлених проблем, і запропонували кроки в напрямку побудови моделі виховного плану роботи в освітніх закладах Тернопільської області.

З вітальним словом до учасників круглого столу звернувся **Олександр Миколайович Петровський**, директор Тернопільського ОКІППО, який наголосив на непростих умовах сьогодення, в яких доводиться жити та працювати кожному із нас, а саме в умовах війни. Звернув увагу на те, що роки, які минули від початку впровадження Української Хартії вільної людини в освітній та виховний процес закладів освіти, не були марними, і доречно у свій час піднімалися питання про необхідність змін виховних парадигм, уточнення акцентів концепції та стратегії національно-патріотичного виховання

в умовах війни росії проти України. Олександр Петровський зазначив: «Ми бачимо, що якби це все не робилося, то ми б на сьогодні не мали тої мужності, стійкості духу, впертості у намаганні захистити свою землю, суверенітет, територіальну цілісність і, безумовно, демократичні засади суспільства і нашої держави. Ми вже не один раз аналізували ту роботу, яка виконується у закладах освіти щодо впровадження Української Хартії вільної людини і бачимо, що обрали правильний шлях. А тому виникає необхідність і надалі працювати в різних напрямках і з національно-патріотичного виховання, і з основ християнської етики, і, безумовно, з УХВЛ. Тим більше, що багато понять, які застосовуються у Новій українській школі перегукуються із цінностями УХВЛ, тому важливо розставити акценти в такий період, у якому зараз перебуває Україна».

Мирослав Маринович,

громадський діяч, віце-ректор Українського Католицького Університету, співавтор програми УХВЛ, склав подяку за те, що українці сьогодні є воїнами світла та воїнами добра, а в цьому є велика заслуга освітян.

Зосередив увагу усіх присутніх на тому, яким є вплив війни на нашу справу. Пан Мирослав зазначив: «По-перше, війна лише загострює проблему цінностей, але не міняє постановку питання. Цінності залишаються вічними. Ми лише умовно прикладаємо до нашої реальності одвічну ціннісну матрицю – наше цивілізаційне ДНК. Ми не творимо нових цінностей. Ми ще і ще раз переконуємося, що занепад вічних цінностей може призвести до занепаду цивілізації, якщо не взагалі життя».

У своєму виступі Мирослав Маринович наголосив на тому, що УХВЛ була створена в довоєнний час, а тому зараз хтось може дійти висновку, що в сьогоднішній час потрібні якісь інші мотивації. Доповідач сказав: «Що ж, творить Хартію воєнного часу, але не відкидайте попередню. Невже застарілими можуть бути формули, що «наріжними каменями Хартії є три прості думки.

Перше. Відповідальність за своє життя, а отже, його успіх, добробут і щастя нікому не може бути переданою. Ми самі несемо відповідальність за себе. Друге. Мораль і духовні цінності не можуть бути відкладеними на завтра. Вони завжди потрібні сьогодні. Третє. Ми будуємо те, що уявляємо, а отже, від глибини, масштабу і творчого хисту нашої уяви залежить наше майбутнє». На думку п. Мирослава, у Хартії можна віднайти дуже багато того, що потрібне сьогодні.

«По-друге, потреба у час війни утверджувати надію. Наша проблема в тому, що ми не бачимо сенсу страждань, мовляв, що якби Бог був добрим, то створив би світ, у якому не було б страждань. Але є один дуже важливий сенс у людських стражданнях – вони увиразнюють зло. Згадаймо, ще зовсім недавно люди втрачали здатність розрізняти добро і зло, люди вірили російській брехні, і навіть сьогодні ще дехто вірить, проблема в тому, що коли ми змішуємо добро і зло, то ми неминуче будемо приймати хибні рішення, і тоді зло перемагатиме. Сьогодні, побачивши людські страждання, весь світ жахнувся і тим самим починає розрізняти зло. Ми спостерігаємо, що люди побачили різницю між світлом і темрявою, а тому нинішні страждання не є марними, як і не була марною жертва Небесної сотні. Тому не гнівимо Господа нашими докорами, а навпаки ступаймо цією дорогою, бо це є дорога до добра. По-третє, сьогодні важливо не розпалювати ненависть проти ворога, а розкривати причини його духовної поразки. Для майбутнього України важливо, щоб ми перестали себе бачити вторинним додатком до «великої русі». Як довго тривало те, що ми мавпували «старшого брата», а сьогодні побачили його злочини і переконалися, якої страшної поразки зазнала російська культура. Настав час прозріти всьому українському народові. Ненависть засліплює, а прозріння духовне відкриває правду. Сьогодні обидва народи ведуть боротьбу за Київський спадок. Я переконаний, що ми перемажемо лише тоді, коли в наших серцях струменітиме дух християнської цивілізації стародавнього Києва. Цим духом ми і перемажемо», – наголосив Мирослав Маринович.

Лілія Гриневич, экс-міністр освіти України, проректор з науково-педагогічної та міжнародної діяльності Київського університету імені Бориса Грінченка, продовжила думку п. Мирослава

Мариновича, що Українська Хартія вільної людини – це пророчий текст, а цінності, які закладені у Хартії є вічними. В умовах війни вони розкриваються в інший спосіб, в нових умовах, а тому экс-міністерка освіти ставить завдання сьогодні з'ясувати, які ми отримали проблеми у вихованні дітей через війну, що ми можемо зробити, як оновити процес виховання, ґрунтуючись і працюючи на формування оцих фундаментальних цінностей, які надзвичайно правильно викладені у Хартії. Лілія Гриневич наголосила на тому, що «Інформаційне поле має дуже великий вплив на дітей – вони побачили війну, вони є свідками геноциду українського народу. Станом на вчорашній день 205 дітей убиті, ще 362 дитини поранено, зараз більше 5 мільйонів людей (а це переважно жінки і діти) виїхали з України, 10 мільйонів перемістилися на захід України, 2 мільйони дітей-біженців залишили Україну в пошуках безпеки за кордоном. Якщо це все поррахувати, то понад 60% дітей перенесли стрес, що вони були вимушені покинути свої домівки через напади на населені пункти і це означає, що ми, освітяни, отримуємо у наших школах серед наших учнів значну частину дітей травмованих психологічно, можливо фізично, і травмованих через те, що переселилися з різних куточків України. У них може бути не зовсім адекватне сприйняття місцевого контексту і тому зростає потреба інклюзивності кожного закладу освіти у всіх сенсах інклюзії. Є ще один нюанс – наші діти, хоч вони ще маленькі, проте вже перейнялися бажанням помсти, бажують смерті Путіну. Ненормативна лексика є в гаслі протистояння ворогу, і її діти бачать на банерах. Ми маємо виклик: як працювати з дітьми, щоб не плекати зло, ненависть за кривди. І разом з тим, позитив цього всього контексту звісно полягає в тому, що Україна сьогодні вийшла в новій ролі, як форпост демократичних європейських цінностей. Ми маємо для виховання дітей тисячі

прикладів сучасного героїзму та сили духу, а ці три наріжні камені Хартії, які цитував Мирослав Маринович, повністю трансформуються в риси випускника Нової української школи. Ми прагнемо, щоб НУШ формувала цілісну особистість, яка здатна до критичного мислення, яка є патріотом з активною відповідальною позицією, яка здатна брати на себе відповідальність, діяти згідно морально-етичних принципів, поважати гідність і права людини. Це також і новатор, який здатен змінювати навколишній світ, розвивати економіку за принципами сталого розвитку, конкурувати на ринку праці і вчитись упродовж життя, тобто йде мова про те, що цілі, виставлені Новою українською школою є тим світлом до якого ми прагнемо і йдемо. А ці труднощі, які ми маємо тепер, нам дозволяють побудувати процес виховання на свідченні, на дії, не просто теоретично чомусь вчитися, а вчитися через діяльність, через свій власний досвід і досвід інших». На думку п. Лілії, за положеннями Хартії можна будувати план виховної роботи закладу. Вона вважає, що частиною виховної роботи зараз має стати активне волонтерство, тобто дія під час цього складного періоду (під час війни чи після війни), бо період відбудови буде потребувати волонтерських зусиль і діти мають почувати себе учасниками цього процесу. «Ми маємо написати новітню історію України, яка буде неймовірним джерелом і натхненням, і застереженням, і нашою власною ідентифікацією. Сьогодні українці привносять нові смисли в духовне і політичне життя Європи, і в цьому сенсі ми починаємо мислити світовими категоріями, стаємо певним магнітом щодо смислів для світу. Зараз ще більше загострюється поняття добродетності. Постає питання: «Що я чи ми спільно можемо зробити для нашої громади?». Тільки через власну практику кожна дитина має бути включена у цей процес, тому що викликів так багато, що є що робити. Необхідно прагнути застосовувати нові форми роботи, зараз дуже багато цікавого нового мультимедійного контенту, який фіксує цікаві для дітей форми, свідчення про поведінку, яка ґрунтується на фундаментальних цінностях. Сьогодні діти мають пишатися своєю країною і нам треба пам'ятати, що ми виховуємо покоління, яке має формувати лідерство нашої країни в новій

архітектурі світової безпеки, тому, що вже зрозуміло, що наша Україна стане великим гравцем на цьому полі. Так само лідерство, яке пов'язане з регіональним, політичним, економічним і, як в Хартії сказано, культурним лідером. У цьому сенсі – Хартія пророчий документ, якщо до війни її положення ми могли сприймати як бажане, то бачимо, що зараз це стає нашою дійсністю, і наші діти мають бути готовими до цієї великої місії» – зазначила Лілія Гриневич. А також подякувала всім тернопільським освітянам за те, що взяли на себе відповідальність саме на положеннях Хартії будувати виховний процес. Вона вважає, що це буде чудовим прикладом для поширення в усій Україні.

Модератор **Ігор Ковалик** підкреслив: «Хартія, як модель, як вірець залишиться за підписантами без змін, адже у нас створений документ, текст, ми не збираємось створювати якусь нову Хартію, а маємо подивитися, і це чітко зазначає п. Лілія, як має виглядати Хартія у воєнний час, бо війна не на один місяць і необхідно обговорити, яким чином донести ці цінності у воєнний час».

Захаров Євген, член Ініціативної групи «Перше грудня», голова правління Української Гельсінської спілки з прав людини, привернув увагу до надзвичайно актуальних проблем. Він погоджується з тим, що українці є воїнами добра і світла, і вони

добре це демонструють, але на сьогодні важливою проблемою є жага помсти. «Так, вона є цілком зрозумілою, але вкрай важливо нам піднятися над цим. Україна зробила вірний крок – спеціальні електронні ресурси, у яких публікують про російських полонених, тим самим інформуючи їхніх дружин та матерів. Про це треба говорити дітям. Необхідно погасити ненависть, бо це шлях в нікуди, і такі цінності, як доброта і милосердя залишаються дуже важливими для українського суспільства і є дуже актуальними, а тому вкрай необхідно вводити правові курси, про те, чого не можна робити під час війни ні

за яких умов, бо це перетворить воїнів світла на воїнів зла», – наголосив пан Євген Захаров.

Анатолій Крижанівський, директор Тернопільської Української гімназії імені І. Франка, окреслив проблеми, з якими зіткнулася школа в умовах війни щодо організації освітнього процесу, в умовах дистанційного навчання, адже

дистанційний режим не є повноцінним, не дає можливості приділяти належної уваги виховному процесу. Він зазначив, що на сьогодні у школі є три категорії дітей: діти, які навчаються у даній школі; тимчасово переміщені або переселенці; діти за кордоном. «Основна увага з боку вчителів приділяється психологічному аспекту та соціалізації дітей, волонтерській діяльності, адже діти ставляться насторожено до російськомовних дітей, непримиренні, агресують. Назріває проблема, як повернути тих дітей, які виїхали за кордон, адже здебільшого, це кращі учні школи і чи взагалі вони повернуться?», – зазначив директор гімназії.

Анатолій Крижанівський розповів про проекти, які започаткували у гімназії, а саме: «Медіаграмотність», «Підтримай патріотичний дух українця», висловлюють свою емоцію за допомогою відео, започаткували акцію «Воєнний щоденник», у якому фіксуються емоції.

Дмитро Вакулєнко, голова ради громадської організації «Центр Гармонія», віддав належне авторам далекоглядної Хартії, висловив думку про те, що нам необхідно виховувати цілісного, гармонійного, успішного українця на засадах

і ціннісних орієнтирах Хартії, адже в потрібний момент ми, українці, вміємо мобілізуватися, але зберегти, втримати та розвинути – це одна із слабких сторін, так само, як відрізнити добро від зла, бо ціннісне виховання дитини закладається в родині, суспільстві, освітньому закладі і державі. На його думку,

не тільки Тернопільщина потребує більш активного впровадження ціннісної моделі виховання та більш активного формування сучасного українця, але й уся українська освітянська спільнота. «Однією із форм роботи можлива розробка курсу за вибором з впровадження цінностей Хартії вільної людини і це буде доповненням сучасної української школи та національно-патріотичного виховання. На сьогодні вкрай важливим у вихованні стає приклад, максимально необхідно все фіксувати, дія і служіння, вони об'єднують і вони зм'якшують суперечки між різними поглядами. Хартія – це відкритий документ, на сьогодні вона є орієнтиром і є на часі більш активного впровадження в освітній простір не тільки нашої області, а й всієї України», – зазначив доповідач.

Роман Стецишин, кандидат юридичних наук, правовий консультант освітнього проєкту EU4Skills, який мав можливість долучитися до розробки

путівника «Ціннісні орієнтири сучасної школи» і презентувати його на серпневій конференції МОН України у 2019 році, зауважив, що такі круглі столи, дискусії щодо цінностей вкрай необхідні саме сьогодні, і не тільки, щоб розуміти як

рухатися школі, освітньому середовищу, але вони потрібні і самим учасникам, аби оновлювати свою роботу. «Теперішній час дає можливості переосмислити все те, що відбувається, виправити помилки», – вважає п. Роман.

Питання цінностей і виховання на цінностях були основними, на яких базувалося створення НУШ. «Це дуже важливо, що школа закладає саме цінності, як базові, для розуміння освітнього процесу, його змісту. Важливо, що освіта, якщо вона розуміється виключно, як знання і виключно, як вміння без ціннісного обґрунтування, може створити більш тямущого демона, який дуже обізнаний, але використовує ці знання десь так, як ми бачимо зі сторони ворога сьогодні», – зазначив Роман Стецишин.

Також доповідач зосередився на тих моментах, які можуть створити проблеми на загальноосвітньому і освітньому рівнях. Вважає, що внутрішня

активна міграція несе нам супершанси, що війна створює нові можливості – об'єднання, здавалось би не об'єднаного, але разом з тим несе нам і нові ризики. Ми будемо намагатися для всіх українців створити єдину культурну ідентичність. Чи є це можливим, якщо світогляд включає різну культуру, тобто традиції, виховання в сім'ї, мову, релігію і різну історію, у нас вона почасти спільна, почасти різна (як до прикладу населення Франції, Швейцарії, США) і коли виникає питання чи має бути для всіх ідентичність спільна, мабуть – ні. Якщо культурні ідентичності бажано, щоб були об'єднаними, але не можуть бути ідентичними, то, очевидно, що мова має йти про громадянську ідентичність. Коли мова йде про громадянську ідентичність, то вона включає територію, права і свободи людини-громадянина, свободу слова, закони, які всіма шануються і всіма дотримуються. Елементом закону і є спільна державна мова на офіційних заходах, в установах. Разом з тим не коректно змушувати людей, наполягати, створювати атмосферу булінгу за невикористання української мови в побуті, на перерві чи позаурочний час. Крім того це не несе об'єднаничного ефекту. Це неправильно. Це може створювати відчуття стресовості для людини чи дитини, яка опинилася у новому середовищі. У питаннях цінностей ключовими, вважає п. Роман Стецишин, є повага і гідність. Тому культурну ідентичність іншого ми маємо поважати, важливо не стати снобами, ми маємо бути толерантними, а державну ідентичність необхідно утверджувати і захищати. І головною ідеєю для усіх має бути подолання зовнішнього ворога і побудова правової держави без корупції. Тоді ми станемо суперевропейською країною. А тому порада для школи – зосереджувати увагу на громадянській ідентичності, а не на різних історичних чи політичних моментах, – наголосив п. Роман Стецишин.

У ході обговорення всіх виступів модератор **Світозара Хома** акцентувала увагу на основних меседжах:

- ми не плануємо творити якісь нові цінності, а власне цінності УХВЛ залишаються тією виховною моделлю, за якою ми можемо і, вочевидь, повинні і надалі працювати;

- маємо, для себе, на сьогоднішній день чітко розділяти феномени добра і зла, і на цьому будувати нашу роботу із цінностями;

- у час війни є потреба утверджувати надію, енергію спрямовувати в щось конструктивне, тобто будувати поведінку, яка ґрунтується на фундаментальних цінностях;

- обговорили ризики у воєнний час у виховній роботі;

- говорили про те, що маємо формувати гармонійно-розвинену особистість, яким чином це робити, які інструменти можна використати у своїй роботі, і одним із інструментів є Українська Хартія вільної людини;

- за теперішніх умов ми повинні намагатися практикувати діяльну систему виховання, розширювати ареал практичної причетності особистості і велику можливість у цьому нам дає волонтерство, а також проектна діяльність;

- цінність держави полягає у національно-патріотичному вихованні на засадах УХВЛ, тому потрібно відкинути у роботі будь-який формалізм.

У ході дискусії **о. Іринеї (Ігор Гумен)**, директор Бучацького ліцею ім. Св. Йосафата поділився досвідом роботи щоденного втілення цінностей Хартії у життя. Він розповів, що у ліцеї паралельно живуть 40 дітей-переселенців з усієї України, продемонстрував за допомогою презентації волонтерську роботу педагогів, учнів та батьків. Повідомив про те, що у закладі запроваджено вивчення української мови для переселенців, формується мораль і духовні цінності, організовуються поїздки до Зарваниці, відбувається спільна молитва, за згодою батьків, було охрещено двох діток, організовано першу сповідь для діток-переселенців і урочисте прийняття причастя. «Вся ця робота, яка проводиться, є не з примусу, а за бажанням і потребами переселенців, тому

і спостерігаємо позитивні зміни», – зазначив о. Іриней (Ігор Гумен). Він також вважає, що цінності, які зазначені у Хартії, були пророчими.

Тамара Огданська, громадська діячка м. Вижниця Чернівецької області, подякувала за 10 річну працю, вважає, що написання Хартії було пострілом навипередки. Побажала, щоб ця праця поширилася на Івано-Франківщину та Чернівеччину, і щоби вистачало сил розвивати цей проєкт і працювати далі.

Сергій Хлєбас, член громадської організації «Гуртом!», порадив, щоб повернути найрозумніших дітей, необхідно дати їм місію поширювати інформацію про Україну, адже діти

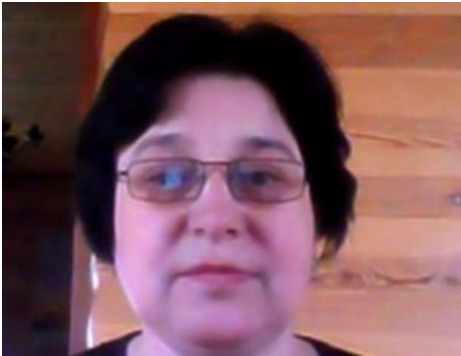
дуже цінують, щоб до них ставилися, як до дорослих.

Тетяна Магера, заступник директора з науково-педагогічної та виховної роботи, погодилася з думкою попередніх доповідачів про те, що цінності Української Хартії вільної людини

сьогодні є актуальними, як ніколи. Зупинилася на ключових моментах, що необхідні у роботі сьогодні: дія, служіння і волонтерство. Розповіла про специфіку роботи працівників Тернопільського ОКІППО в умовах війни, адже на базі інституту проживає понад 100 переселенців, з числа працівників створено мобільну групу волонтерської допомоги, встановлено цілодобове чергування, організовано гарячі обіди та вечері, надається гуманітарна допомога як переселенцям, так і ЗСУ. «Також працюємо інформаційно. На сайті ТОКІППО створено блоги: Війна. Інформаційний вісник; Психологічна допомога; Вісник медіаграмотності. В такий спосіб ми підтримуємо не лише внутрішньо переміщених осіб, але і освітян області. Також започатковані спецпроєкти: «Наблизимо Перемогу разом», «З Богом у серці, з любов'ю до України» і, звичайно, організовано курси з вивчення української мови для бажаючих з числа внутрішньо переміщених осіб. І на сьогодні доцільним у

роботі кожного є відшукати точки дотику, тобто те, що нас об'єднує, а це держава, національна ідентичність, мова, традиції та спільний ворог», – зазначила Тетяна Магера.

Зоряна Коротюк, методист, завідувач навчально-методичного центру психологічної служби і соціальної роботи ТОКІППО, акцентувала увагу учасників круглого столу на тому, що ми не змінюємо Українську Хартію вільної людини, а хочемо, щоб у сьогоднішній час вона стала ефективним інструментом для виховання кожного майбутнього покоління, для того щоб ми дійсно усвідомили, зрозуміли ті цінності, які пропагує УХВЛ. Доповідачка зазначила, що на сьогодні кожен із нас виконує певну місію, що ми показуємо нашу національну та громадянську ідентичність, наше усвідомлення бути українцями, що ми не маємо говорити про агресію і жорстокість, бо ми живемо за цінностями УХВЛ, любимо свою землю, народ, цінуємо кожного і поважаємо гідність кожної людини, але ми захищаємо свою незалежність. Наголосила, що ми в тилу якраз робимо те, що маємо робити – здійснюємо просвіту серед учасників освітнього процесу і власним прикладом пропагуємо національну свідомість своїми звичаями і традиціями.

Олександр Петровський зауважив, що у ході круглого столу почув певні занепокоєння щодо виховної роботи, акцентував, що даний захід має не тільки методичний, але й методологічний характер, адже кожен обґрунтовує підходи у здійсненні роботи з впровадження та поширення УХВЛ, зосереджуючи увагу на тих реаліях, в яких ми сьогодні опинилися. І в цьому відношенні цінними є виступи всіх учасників круглого столу.

«Українська Хартія вільної людини не передбачає насильницької асиміляції, проте нормальним є подбати про повноцінне функціонування державної мови в усіх сферах суспільного і державного життя, про побут не йдеться. Ігнорування державної мови, свідоме чи несвідоме, спричиняє до того, що людина сама позбавляє себе можливості повноцінної інтеграції в українське

суспільство, в націю України, в державу Україна. Хоч ця ж сама людина все одно буде прагнути інтеграції, але куди вона буде інтегруватися – в націю, державу, суспільство, мовою яких володіє. І звідси проростатимуть коріння сепаратизму. На жаль, маємо вже гіркий досвід. Тому нормальним має бути й те, що людина, яка живе в Україні, поважає титульну націю, українську традиційну культуру з її духовними цінностями, морально-етичними принципами, розумінням культурних цінностей, мову українського народу. Нормальним є вивчення неспотвореної української історії, і зрозуміло ж, що йдеться не лише про український національно-визвольний рух ХХ-го століття, про Степана Бандеру чи Романа Шухевича, а і про вивчення першої української національної революції під проводом Богдана Хмельницького, результатом якої стало створення Гетьманської держави на українських землях, про образи видатних гетьманів Івана Виговського та Івана Мазепи, які відіграли велику роль у націотворенні та державотворенні українського народу. І сьогодні, якщо ми не донесемо інформацію про справжні наміри цих видатних постатей, про те, що вони зробили для України, чому укладали угоди то з шведами, то з поляками, шукаючи союзників у боротьбі проти московського царства, яке значення мала, наприклад, перемога над московським військом у Конотопській битві, та всі інші по-новому осмисленні чи нововідкриті сторінки історії України, то ми не здолаємо стереотипи, нав'язані російськими самодержавними, радянськими, сучасними московськими нашаруваннями та наративами. А це вкрай необхідно зробити, бо вони спотворюють історичну пам'ять, а відтак формують спотворену історичну свідомість. Без заснованої на історичній правді свідомості ми не зможемо успішно виховувати на цінностях УХВЛ, формувати національну, культурну, громадянську ідентичності, – наголосив Олександр Петровський.

Продовжуючи виступ, Олександр Петровський звернув увагу присутніх на те, що й сучасні події теж висвітлюються по-різному в різних джерелах, а як вони будуть висвітлені у нашій українській історії? Тож ми повинні сьогодні мати власні погляди і власну позицію в оцінках причин і характеру війни,

розв'язаної путінським режимом проти України. Ми бачимо, що ця війна ведеться на знищення українців і України, незалежно від того, якою мовою розмовляють українці, незалежно від того, до яких релігійних конфесій вони належать, просто нищиться ціла нація, нація України, українська державність. Чи не тому сьогодні об'єдналась уся нація України, держава і громадянське суспільство у війні проти рашистських орків? Тому сьогодні ми маємо і в цьому аспекті працювати на основі УХВЛ. І не потрібно переглядати всю Хартію, а розставити акценти саме на змісті, формах, методах роботи із залученням Української Хартії вільної людини, які актуальні та необхідні сьогодні, зараз. Виховувати національну, культурну, громадянську ідентичність українців – в тому числі й історичним просвітництвом. А щодо повернення із-за кордону дітей, то це не тільки завдання освіти. Це завдання для всієї держави. Насамперед ми повинні здобути Перемогу над силами зла, які сьогодні уособлює путінський режим і путінська росія. І тоді Держава, разом із громадянським суспільством, створить необхідні умови для повернення учнів та студентів, що виїхали разом з родинами за межі України. У зв'язку з цим актуальними є згадки у виступах учасників щодо необхідності подолання комплексу меншовартості, корупції, маніпуляцій масовою свідомістю, про необхідність утвердження верховенства права, дотримання гуманістичних цінностей тощо.

Підбиваючи підсумки сказаного всіма учасниками під час засідання круглого столу, Олександр Петровський запропонував на основі виступів та поданих матеріалів підготувати методичні рекомендації для освітніх закладів області щодо виховання нових поколінь громадян України на основі цінностей Української Хартії вільної людини.

Засідання круглого столу відбулося в атмосфері поваги та толерантного ставлення до висловлених поглядів, отримавши схвальні відгуки учасників.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
для закладів загальної середньої освіти області щодо виховання
нових поколінь громадян України на основі цінностей
Української Хартії вільної людини
(за підсумками роботи круглого столу)

1. Планування виховної роботи закладу ЗСО здійснювати з урахуванням положень Української Хартії вільної людини щодо виховання цілісного, гармонійного, успішного українця.

2. З метою реалізації обласної програми впровадження Української Хартії вільної людини в освітніх закладах Тернопільської області на 2021-2024 роки пропонуються напрями роботи в ЗЗСО: «Літопис школи», «Усна історія школи», «Дискусійний клуб», «Створення циклу уроків мислення».

3. З метою розробки траєкторії розвитку ЗЗСО провести круглі столи, дискусії для педагогічного, учнівського колективів із залученням батьківської громадськості щодо виховання учнівської молоді на основі цінностей Української Хартії вільної людини.

4. Розробити курси за вибором із впровадження цінностей УХВЛ в контексті посилення національно-патріотичного виховання.

5. Для внутрішньо переміщених осіб, що оселилися в територіальній громаді, запровадити на базі ЗЗСО курси з вивчення української мови та історичного просвітництва (ознайомлення з традиціями та звичаями нашого регіону, вивчення неспотвореної історії України, виховання учнів на прикладі життя та діяльності видатних осіб, які творили українську державність) та курсу з вивчення норм міжнародного гуманітарного права.

6. Розвивати навички медіаграмотності та критичного мислення (розпізнавання фейків, вміння читати між рядками, здійснювати пошук інформації в офіційних джерелах).

7. Впроваджувати у навчально-виховний процес проєктну діяльність (участь у спецпроєктах Тернопільського ОКІППО «Наблизимо Перемогу разом», «З Богом у серці, з любов'ю до України»).

8. Надавати психологічну підтримку учням ЗЗСО, зокрема й з числа внутрішньо переміщених осіб.

9. Організовувати заходи спрямовані на виховання на цінностях УХВЛ, формування української національної та громадянської ідентичності.

10. Здійснювати виховання таких цінностей як відповідальність, патріотизм, мужність на прикладах героїв сучасності: Небесної Сотні та героїв ЗСУ.

11. Виховувати толерантне ставлення до внутрішньо переміщених осіб, які є учнями закладів освіти Тернопільської області.

12. Виховувати учнівську молодь власним прикладом (виявляти патріотизм у використанні національної символіки, носінні вишиванки, провадженні волонтерської діяльності, бути справедливими, виявляти повагу, турботу і людяність, лояльність, солідарність по відношенню до інших).

13. Виховувати лідерів, новаторів, здатних змінювати світ, розвивати економіку за принципами сталого розвитку, конкурувати на ринку праці.

14. Проводити бесіди, виховні години, години спілкування на морально-етичну тематику (виховання цінностей добра і милосердя, розрізнення понять добра і зла, ненависті, помсти, людських страждань, розкриття причин духовної поразки людини, критеріїв добра і зла).

15. Запроваджувати ведення Щоденника добрих справ у колективну та індивідуальну діяльність.

16. Запровадити роботу по укладанню і веденню Книги пам'яті про героїв рідного села чи міста, які загинули в російсько-українській війні.

17. Проводити виховні заходи на вшанування героїв рідного села чи міста, які загинули від рук російського окупанта.

18. Вшановувати хвилиною мовчання світлу пам'ять, громадянську відвагу і самовідданість, силу духу, стійкість та героїчний подвиг воїнів, полеглих під час виконання бойових завдань із захисту державного суверенітету та територіальної цілісності України, а також мирних громадян,

які загинули унаслідок збройної агресії РФ проти України (на виконання указу Президента України №143/2022 від 16.03.2022 р.).

19. Проводити бесіди з батьками щодо національно-патріотичного виховання у сім'ї.

20. Організовувати волонтерську діяльність з метою надання допомоги ЗСУ та внутрішньо переміщеним особам під час війни .

21. Сприяти популяризації Держави Україна серед учнів, що тимчасово перебувають за її межами, як держави, що бореться за свою незалежність, територіальну цілісність та збереження народу України.

22. Сприяти популяризації обласної програми з впровадження УХВЛ в освітній процес ЗЗСО в інших регіонах України.

